

**Міністерство внутрішніх справ України
Національна академія внутрішніх справ**

**СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ
(IN ABSENTIA)**

Методичні рекомендації

Київ–2025

Авторський колектив:

Олена ТАРАН, доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ);

Дмитро ШУМЕЙКО, доктор юридичних наук, професор (ГУНП у м. Києві);

Олександра ГРИНЬКІВ, доктор юридичних наук (Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького);

Андрій ДОБРОСКОК, кандидат юридичних наук, доцент (Київський лицей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання імені Ярослава Кондратьєва Національної академії внутрішніх справ)

Рецензенти:

Артем ШЕВЧИШЕН, заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення, доктор юридичних наук, професор;

Ірина СУХАЧОВА, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ
(22 листопада 2024 року, протокол № 10)*

С718 **Спеціальне досудове розслідування (in absentia):** метод. рек. /
О. В. Таран, Д. О. Шумейко, О. В. Гриньків, А. Ю. Доброскок]. Київ : Нац.
акад. внутр. справ, 2025. 44 с.

У методичних рекомендаціях розглянуто основні питання здійснення спеціального досудового розслідування. Розкрито поняття спеціального досудового розслідування, підстави і умови його здійснення, визначено порядок підготовки клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування та його розгляд слідчим суддею, процесуальний порядок та практику вручення процесуальних документів, розглянуто особливості діяльності захисника.

Для слідчих, прокурорів, адвокатів, слідчих суддів, науковців, викладачів і курсантів.

Зміст

Перелік умовних позначень	4
Вступ	5
1. Загальні положення спеціального досудового розслідування.....	7
2. Підстави і умови здійснення спеціального досудового розслідування.....	9
3. Процесуальні вимоги до клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування та порядок його розгляду слідчим суддею.....	21
4. Вручення процесуальних документів під час здійснення спеціального досудового розслідування	28
5. Діяльність захисника у спеціальному кримінальному провадженні	30
Список джерел	37

Перелік умовних позначень

ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ВРУ	Верховна Рада України
ВС	Верховний Суд
ЄСДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський Суд з прав людини
КК	Кримінальний кодекс України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	Конституційний Суд України
СДР	спеціальне досудове розслідування
СКП	спеціальне кримінальне провадження
ст.	стаття
ст. ст.	статті
ч.	частина
п.	пункт

Вступ

Пріоритетними напрямками удосконалення кримінального процесуального законодавства в Україні були і залишаються забезпечення прав учасників кримінального провадження, зміцнення режиму законності, підвищення ефективності роботи органів досудового розслідування, прокуратури, суду. Україна рішуче налаштована на утвердження конституційного принципу верховенства права, рівності усіх перед законом. З метою реалізації конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання держава має забезпечувати прозорість, підзвітність державних органів, доброчесність посадових (службових) осіб, ефективний доступ до правосуддя, вдосконалювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, судовий розгляд кримінальних проваджень та виконання призначених судами покарань.

У сучасних складних воєнно-політичних, соціально-політичних умовах особливе значення має постійний пошук і впровадження дієвих процесуальних механізмів, що здатні забезпечити виконання завдань кримінального провадження.

Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений залежить не тільки від якості та ефективності досудового розслідування і судового провадження, а й від виконання процесуальних обов'язків учасниками кримінального провадження, насамперед підозрюваним, обвинуваченим. Серед таких обов'язків принципово важливими є з'явлення на виклик та особиста присутність під час проведення процесуальних дій у випадках, коли це необхідно, що забезпечує процесуальну комунікацію сторін і рух кримінального провадження. Крім того, особиста участь підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні є додатковою гарантією дотримання його прав, тому міжнародні документи, які визначають стандарти справедливого судочинства, серед яких Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Кримінальний процесуальний кодекс України, що відтворює їх положення, передбачають необхідність такої участі.

Водночас міжнародні документи передбачають винятки із загального правила про особисту присутність підозрюваного, обвинуваченого під час

судового розгляду за умови забезпечення його прав. Нормативне закріплення процедури досудового розслідування і судового розгляду за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, який ухиляється або відмовляється від особистої участі у провадженні, відбулося у формі процедури *in absentia*.

У національному праві вирішення цієї проблеми здійснено шляхом запровадження інституту спеціального кримінального провадження (спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження), який поєднав відповідні положення міжнародного права, досвід зарубіжних країн і мав би відповідати соціально-політичним реаліям України.

З часу запровадження інституту спеціального кримінального провадження напрацьовано певний обсяг правозастосовної практики, що дозволяє зробити низку висновків про перспективи його застосування та шляхи удосконалення.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII в Україні було запроваджено процесуальний порядок спеціального досудового розслідування (СДР) кримінальних правопорушень (передбачено главою 24-1 КПК України).

Законодавча регламентація порядку досудового розслідування без участі осіб, які ухиляються від прибуття до органів досудового розслідування та суду була зумовлена відсутністю механізму притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які умисно ухиляються від участі у кримінальному провадженні, зазвичай зловживаючи своїми правами і не виконуючи процесуальних зобов'язань, що фактично призводило до блокування процесу. Як наслідок, захист прав потерпілих та інтересів держави не могло бути забезпечено, а невідворотність відповідальності як завдання кримінального провадження виконано¹.

---

¹ Шумейко Д.О. Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія і практика : монографія. Київ : Алерта, 2020. 438 с.

1. Загальні положення спеціального досудового розслідування

Стаття 297-1 КПК України «Загальні положення спеціального досудового розслідування» складається з положень, які:

– визначають суб'єктів кримінального провадження стосовно яких може здійснюватися СДР (повнолітній підозрюваний);

– особливості нормативної регламентації СДР (загальні правила досудового розслідування, положення глави 24-1 КПК України);

– підставу здійснення СДР (ухвала слідчого судді);

– перелік злочинів у кримінальних провадженнях щодо яких може здійснюватися СДР (статті 109, 110, 110-2, 111, 111-1, 111-2, 112, 113, 114, 114-1, 114-2, 115, 116, 118, частиною другою статті 121, частиною другою статті 127, частинами другою і третьою статті 146, статтями 146-1, 147, частинами другою – п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258-6, 348, 364, 364-1, 365, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370, 379, 400, 408, 436, 436-1, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 442-1, 443, 444, 445, 446, 447 КК України);

– умови здійснення СДР (переховування підозрюваного від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошення його у міжнародний розшук);

– особливості здійснення СДР щодо підозрюваного, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся;

– умови здійснення СДР щодо інших злочинів, ніж ті, що визначені у ч. 2 ст. 297-1 КПК України (коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошені у міжнародний розшук, та розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у цій частині, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду);

– здійснення СДР якщо у кримінальному провадженні повідомлено про підозру декільком особам (слідчий, прокурор вправі звернутися до слідчого

судді із клопотанням про здійснення СДР лише стосовно тих підозрюваних, щодо яких наявні передбачені ч. 2 ст. 297-1 КПК України підстави, а стосовно інших підозрюваних подальше досудове розслідування у цьому самому кримінальному провадженні здійснюватиметься згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 297-1 КПК України, спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, з урахуванням положень глави 24-1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень».

Главою 19 КПК України, як самостійна частина предмета правового регулювання, визначені загальні положення досудового розслідування. Виходячи зі змісту понять «правила» і «положення», убачається, що термін «положення» визначає побудову, межі та місце досудового розслідування у загальній структурі кримінального процесу, а правилами є норми, що визначають порядок (послідовність) дій суб'єктів досудового розслідування. До них належать: початок досудового розслідування, досудове розслідування, підслідність, об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування, місце проведення досудового розслідування, строки досудового розслідування, розгляд клопотань під час досудового розслідування, ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

Зазначені правила поширюються на СДР, скорочення, спрощення або інші зміни цих правил для СДР законом не передбачені.

Особливостями СДР є:

- визначений перелік злочинів щодо яких можливе СДР;
- обов'язковість постановлення ухвали слідчим суддею про здійснення СДР;
- необхідність набуття особою процесуального статусу підозрюваного;
- досягнення підозрюваним повнолітнього віку;
- переховується підозрюваного від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошення підозрюваного у міжнародний розшук.

Ці умови мають бути дотримані сукупно, недотримання хоча б однієї з них унеможливило здійснення СДР².

Винятковим є випадок здійснення СДР на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочину (не кримінального правопорушення як це зазначено у назві глави 24-1), вчиненого підозрюваним, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Тобто законодавець не визначає переліку злочинів для такого випадку, вимог щодо повноліття особи, факту перебування підозрюваного від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності; оголошення підозрюваного у міжнародний розшук. Обов'язковим тут є набуття особою процесуального статусу підозрюваного, рішення уповноваженого органу про передачу його для обміну як військовополоненого та факт здійснення такого обміну.

Набуття статусу військовополоненого також не є обов'язковим з огляду на визначення поняття, передбаченого п. 28 ч.1 ст. 3 КПК України, а саме: особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, – будь-яка особа, яка має процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та яка включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополонений та формулювання «...обміну як військовополоненого», тобто, якщо б це положення поширювалося винятково на осіб, що мають статус військовополоненого, то нормативне формулювання мало б бути «... обмін військовополоненого».

2. Підстави і умови здійснення спеціального досудового розслідування

Підставою для здійснення спеціального досудового розслідування є ухвала слідчого судді, а умовами – сукупність наступних обставин: вчинення злочину, визначеного у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, набуття особою процесуального статусу підозрюваного, повнолітній вік підозрюваного, перебування від

---

² Шумейко Д.О. Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія і практика : монографія. Київ : Алерта, 2020. 438 с.

органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошення у міжнародний розшук.

Відповідно до вимог ст. 297-1 КПК України, питання про здійснення СДР слідчий суддя розглядає, якщо особа вже набула процесуального статусу підозрюваного, тобто під час здійснення досудового розслідування у звичайному порядку.

Тривалий час головними проблемами у правозастосуванні залишаються набуття особою статусу підозрюваного, оголошення підозрюваного у міжнародний розшук, ефективність захисту, встановлення факту обізнаності особи про кримінальне провадження щодо неї.

Щодо набуття процесуального статусу підозрюваного.

Велика Палата Верховного Суду (ВП ВС) сформулювала правову позицію щодо повідомлення про підозру.

Так ВП ВС зазначає, що виділяють кілька підходів до розуміння поняття «здійснення повідомлення про підозру». Перший підхід полягає у розумінні повідомлення про підозру як процесуального рішення, прийнятого уповноваженим на це органом/посадовою особою з підстав та в порядку, визначеному КПК України. Другий підхід передбачає сукупність ряду послідовних процесуальних дій, які охоплюють собою окремі етапи.

Із системного аналізу норм глави 22 КПК України вбачається, що процедуру здійснення повідомлення про підозру особі можна умовно поділити на такі етапи:

1) етап прийняття рішення щодо необхідності здійснення особі повідомлення про підозру, який передбачає перевірку підстав здійснення такого повідомлення згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України, дотримання процесуальних гарантій під час проведення тих чи інших слідчих або оперативно-розшукових дій або застосування запобіжних заходів, які вчинялись до моменту здійснення такого повідомлення. На цьому етапі відбувається формування волевиявлення уповноваженої посадової особи (слідчого або прокурора) про необхідність здійснення повідомлення про підозру. Потрібно також зауважити, що законодавство передбачає можливість (у разі необхідності) зміни волевиявлення щодо здійснення повідомлення про підозру у формі зміни раніше повідомленої або ж повідомлення нової підозри в порядку, визначеному ст. 279 КПК України;

2) етап об'єктивації/вираження сформованого внутрішнього волевиявлення уповноваженої посадової особи щодо прийнятого рішення в зовнішню форму

шляхом складання тексту повідомлення про підозру відповідно до вимог, передбачених ст. 277 КПК України, та його підписання;

3) етап доведення інформації до відома адресата, щодо якого прийняте рішення про повідомлення про підозру, шляхом безпосереднього вручення його тексту особі згідно зі ст. 278 КПК України. На цьому етапі відбувається також повідомлення прав підозрюваному, а в разі якщо підозрюваний висловить відповідне прохання, то йому зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав (ч. 3 ст. 276 КПК України).

Повідомлення про підозру є системою процесуальних дій та рішень слідчого або прокурора під час досудового розслідування, спрямованих на формування законної та обґрунтованої підозри за умови забезпечення особі, яка стала підозрюваною, можливості захищатися усіма дозволеними законом засобами та способами. Цим актом у кримінальному провадженні вперше формулюється та обґрунтовується підозра конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Викладена в письмовому повідомленні підозра служить підґрунтям для початку реалізації засади змагальності у кримінальному провадженні. У підозрюваного з'являються можливості впливати на зміст підозри та на подальше формулювання обвинувачення у обвинувальному акті, яким завершується досудове розслідування. Сформульована підозра встановлює межі здійснення слідчим і прокурором обвинувальної діяльності, а підозрюваний, його захисник та законний представник одержують можливість більш цілеспрямовано реалізовувати функцію захисту³.

Якщо особа переховується від органів слідства та суду, ухиляється від явки за викликом, місцеперебування її не встановлене, орган досудового розслідування позбавлений можливості особисто вручити повідомлення такій особі. У таких випадках вживається комплекс дій, які передбачені ст. ст. 42, 111, 135, 278 та главою 11 КПК України, що є підтвердженням виконання обов'язків уповноважених органів щодо дотримання порядку повідомлення особи про підозру.

Ч. 1 ст. 42 КПК України передбачає такі способи набуття особою статусу підозрюваного:

– повідомлення про підозру у порядку ст. 276-279 КПК України;

---

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 груд. 2019 року. Справа № 536/2475/14-к. Провадження № 13-34кє19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86365236>

– затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;

– вжиття заходів, передбачених КПК України для вручення повідомлень, якщо письмове повідомлення про підозру не вручено особі внаслідок не встановлення її місцезнаходження.

Останнє підтверджується даними про виконання передбачених законом дій уповноваженими органами щодо складання такого повідомлення та вжиття заходів задля того, щоб особа щодо якої складене повідомлення його отримала.

Законодавець не визначає вимоги щодо змісту діяльності сторони обвинувачення, що може свідчити про достатність та ефективність дій, які вживались для повідомлення, передбачений тільки певний перелік дій, які зобов'язані вжити уповноважені суб'єкти.

Щодо заходів для встановлення місцезнаходження особи, стосовно якої складено повідомлення про підозру, такими вважаються проведені з відповідною метою слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії (допити свідків, які знають цю особу та можуть володіти інформацією про її місцеперебування; огляди і обшуки житла, іншого володіння цієї особи та інших осіб, якщо є дані про її перебування в певних житлових та інших приміщеннях (в схованках на місцевості тощо); накладення арешту на кореспонденцію, її огляд і виїмка тощо), тимчасовий доступ до предметів і документів, витребування та отримання від органів державної влади і місцевого самоврядування документів і відомостей, інші процесуальні дії⁴.

Розшук. Переховування з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Зі змісту абз. 1 ч. 2 ст. 297-1 КПК оголошення у міжнародний розшук є самостійною умовою для СДР. Хоча на відміну від переховування від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, до оголошення в міжнародний розшук не висувається умова «переховування з метою ухилення від кримінальної відповідальності, потрібно враховувати положення п. 5 ч.1 ст. 297-2 КПК України, яке передбачає, що у клопотанні про здійснення спеціального досудового розслідування має бути виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Таким чином, слід виходити з того, що вимога доказування мети переховування підозрюваного ухилення від кримінальної відповідальності поширюється на всі перелічені випадки.

---

⁴ Сливич І.І. Спеціальне кримінальне провадження як самостійна форма кримінального судочинства в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014 № 2 С. 176–181.

Відповідно до ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного.

До оголошення підозрюваного в розшук слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів щодо встановлення його місцезнаходження, здійснити його виклик, повідомити про такий виклик.

Отже, умовами для оголошення у розшук є: 1) набуття статусу підозрюваного; 2) місцезнаходження особи невідоме; 3) особа виїхала та/або перебуває на тимчасово окупованій території України; 4) особа перебуває за межами України; 5) слідчим, прокурором здійснено виклик особи та повідомлено про нього; 6) особа не з'являється на виклик; 7) слідчий, прокурор вжили заходів для встановлення місцезнаходження особи.

Законодавець не надає визначення поняття «розшук», «міжнародний розшук», КПК України також не передбачає диференціації розшуку за територією, видами, формами, суб'єктами тощо.

У постанові про оголошення розшуку слідчий, прокурор самостійно визначають який саме розшук має здійснюватися.

Тривалий час проблема оголошення у міжнародний розшук викликає дискусію, зміст якої у тому як визначити момент оголошення особи у міжнародний розшук. Якщо з часу винесення відповідної постанови, то виникає проблема підтвердження фактичного здійснення такого розшуку (зазвичай, Інтерпол або в рамках двосторонніх або багатосторонніх міжнародних договорів), якщо з моменту такого підтвердження, то КПК України цього не вимагає⁵.

У всіх випадках оголошення розшуку (на території України або за її межами), слідчий, прокурор зобов'язані вжити заходів щодо встановлення місцезнаходження підозрюваного, здійснити його виклик, повідомити про такий виклик.

З'ясування мети переховування від кримінальної відповідальності або іншої мети підозрюваного, якого планується оголосити у розшук для прийняття

---

⁵ Таран О.В., Чернявський С.С. Деякі проблеми міжнародного розшуку у контексті проекту закону № 11223 від 29 квітня 2024 року. *Азовські правові читання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Запоріжжя, 17-18 травня 2024 р. Запоріжжя: Бердянський державний педагогічний університет, 2024. 112 с. С. 22–25

рішення про оголошення у розшук не вимагається. Метою розшуку є встановлення місцезнаходження підозрюваного задля подальшого забезпечення його участі у провадженні. Судовий контроль для відповідного рішення слідчого, прокурора не передбачений.

Для здійснення СДР, коли підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України з метою ухилення від кримінальної відповідальності потрібно надати відомості про те, що підозрюваний виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України. Аналогічно і у випадку, коли він виїхав та/або перебуває на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором. У цих випадках окремо зазначаються обставини про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Як зазначає ВС, системним тлумаченням норм кримінального законодавства встановлено, що під ухиленням від слідства або суду слід розуміти будь-які умисні дії особи, вчинені виключно з метою уникнення кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що у свою чергу змушує правоохоронні органи вживати відповідних заходів, спрямованих на розшук і затримання правопорушника. При цьому такою особою визнається підозрюваний або обвинувачений, який, вчинивши кримінальне правопорушення, здійснив усі необхідні дії, спрямовані на приховування місця свого перебування від слідства чи суду.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, апеляційний суд, перевіряючи доводи апеляційної скарги потерпілого щодо наявності факту ухилення обвинуваченими від слідства або суду, встановив, що ОСОБА_9 , ОСОБА_10 , ОСОБА_11 , ОСОБА_12 , ОСОБА_14 , ОСОБА_15 та ОСОБА_13 дійсно 17 листопада 2015 року були оголошені в розшук. Водночас суд наголосив, що матеріали кримінального провадження не містять даних на підтвердження факту умисного вчинення обвинуваченими будь-яких дій, спрямованих на ухилення від слідства.

Крім того, судом було також досліджено постанови слідчого про оголошення вказаних осіб у розшук, відповідно до яких обвинувачені за викликом для проведення слідчих дій не з'являються та встановити місце їх знаходження неможливо. При цьому жодних відомостей про те, що вказані особи належним чином сповіщені про необхідність явки до слідчого, з боку сторони обвинувачення суду не надано.

Урахувавши вищенаведене, апеляційний суд зазначив, що оголошення осіб у розшук саме собою не свідчить про те, що вони ухилялись від досудового

розслідування або суду, а будь-яких інших доказів, які б об'єктивно підтверджували факт переховування обвинувачених, апеляційному суду надано не було, тому підстав для застосування положень ч. 2 ст.49 КК України у даному конкретному випадку апеляційний суд не вбачає. З такими висновками погоджується і колегія суддів⁶.

ВС зазначає, що саме по собі оголошення у розшук не свідчить про ухилення від досудового розслідування та суду.

У встановленні факту переховування з метою ухилення від кримінальної відповідальності поширеним є посилання позицію Верховного суду України, закріплену в постанові від 19.03.2015 у справі № 5-1кч15 (абзац 2 пункт б), відповідно до якої під ухиленням від слідства або суду слід розуміти будь-які умисні дії, вчинені певною особою з метою уникнення кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходів, спрямованих на розшук і затримання правопорушника (нез'явлення без поважних причин за викликом до слідчого або суду, недотримання умов запобіжного заходу, зміна документів, які посвідчують особу, зміна зовнішності, перехід на нелегальне становище, перебування в тайнику, імітація своєї смерті тощо). Особою, яка ухиляється від слідства або суду, визнається відома цим органам особа (що підтверджується матеріалами кримінальної справи) як така, що вчинила певний злочин і здійснила дії з метою переховування місця свого перебування від слідства або суду.

Абзац 4 пункту 6 постанови зазначає, що при з'ясуванні того, які дії особи мають визначатися юридично значущим (а не просто фактичним) ухиленням від слідства або суду, треба врахувати, крім усього іншого, кримінально процесуальний статус особи, що вчинила злочин. Це має бути особа, яка в установленому порядку визнана підозрюваним або обвинуваченим та яка зобов'язана з'являтися до правозастосовних органів за викликом, перебувати в межах їх досяжності. Зазначена особа усвідомлює, що в неї вже виник юридичний обов'язок постати перед слідством або судом, однак вона ухиляється від виконання такого обов'язку.

Як убачається, стороні обвинувачення недостатньо вжити заходи щодо встановлення місця знаходження підозрюваного, потрібно також з'ясувати які

---

⁶ Постанова Верховного Суду від 3 черв. 2021 року. Справа № 344/7812/16-к. Провадження № 51-6207 км
20.URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97495827?fbclid=IwAR1vtrdkdUJ1U5JgQwLVwwcTqNrkMRishxukZ4OB-JmPNgEKlWJvX6lWVI>

умисні дії він вчиняє, чи спрямовані вони на переховування і чи є метою підозрюваного ухилення від кримінальної відповідальності.

Тобто слідчий, прокурор зобов'язані довести сукупність обставин: умисний характер дій підозрюваного щодо переховування і мету – ухилення від кримінальної відповідальності.

Складно погодитись також із практикою зазначення в постанові про оголошення у розшук про відсутність поважних причин (ст. 138 КПК України) нез'явлення підозрюваного за викликом, адже такий висновок не ґрунтується на фактичних даних, оскільки слідчому не може бути відомо про такі причини за вказаних обставин.

Під ухиленням від слідства або суду з огляду на положення ч. 2 ст. 49 КК України слід розуміти будь-які умисні дії, вчинені певною особою з метою уникнути кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходів, спрямованих на розшук і затримання правопорушника (нез'явлення без поважних причин за викликом до слідчого або суду, недотримання умов запобіжного заходу, зміна документів, які посвідчують особу, зміна зовнішності, перехід на нелегальне становище, імітація своєї смерті тощо).

Науковці та практики розглядають переховування з метою ухилення від кримінальної відповідальності як умисні дії підозрюваного, який обізнаний про кримінальне провадження щодо приховування свого місця перебування, що потребує від органу досудового розслідування вжиття заходів, які забезпечать участь такої особи у кримінальному провадженні.

Як було зазначено, крім направлення викликів і фіксації нез'явлення підозрюваного, заходів для встановлення його місця знаходження, для здійснення СДР потрібно також довести, що підозрюваний вчиняє умисні дії щодо переховування і його метою є ухилення від кримінальної відповідальності.

Щодо міжнародного розшуку, то у судовій практиці переважає підхід, відповідно до якого достатнім є винесення відповідної постанови.

Так, у судовому рішенні зазначено, що відповідно до приписів кримінального процесуального законодавства України, для здійснення спеціального судового провадження судом повинен бути встановлений факт оголошення обвинуваченого у міжнародний розшук. Тобто норми законодавства, що регулюють здійснення спеціального судового провадження, не зобов'язують суд встановлювати безпосередній факт перебування обвинуваченої особи у розшуку та визначатися з діями, які були вчинені

уповноваженими особами для встановлення місцезнаходження обвинуваченого. Достатнім є лише сам факт оголошення такої особи в міжнародний розшук.

Так, чинний КПК України у жодній нормі не розкриває поняття «міжнародний розшук» та не визначає момент, з якого особа вважається такою, що оголошена у міжнародний розшук. Разом з цим в абз. 1 ч. 1 ст. 281 КПК України зазначено, що «якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного».

За приписами ч. 2 ст. 281 КПК України про оголошення розшуку вноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Отже для того, щоб особа вважалася, у розумінні ч. 2 ст. 281 КПК України, оголошеною у розшук має бути наявна постанова про оголошення розшуку такої особи.

За змістом Розділу IV Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол, затвердженої спільним Наказом № 613/380/93/228/414/510/2801/5 від 17.08.2020 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 04.09.2020 за № 849/35132, етапу здійснення відповідного запиту до Інтерполу щодо особи, яка розшукується з метою її затримання, арешту, обмеження свободи пересування та подальшої видачі (екстрадиції) в Україну передує оголошення такої особи в установленому законодавством порядку в розшук правоохоронними органами України, а документами, які додаються до запиту, зокрема, є завірена копія постанови про оголошення розшуку особи (постанови про зупинення досудового розслідування). Таким чином, вже на момент звернення із запитом до Інтерполу особа має бути оголошена в розшук.

Вищевикладене свідчить про те, що момент, з якого особа вважається такою, що оголошена у міжнародний розшук, відповідає часу винесення постанови про оголошення особи у міжнародний розшук, а доказом, яким сторона обвинувачення має доводити перед судом факт того, що обвинувачений оголошений у міжнародний розшук є наявність у матеріалах

клопотання процесуального рішення про оголошення такої особи в міжнародний розшук, оформленого постановою⁷.

В Огляді судової практики ККС ВС щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia) зазначено, що для вирішення питання про здійснення спеціального кримінального провадження визначальним є факт перебування підозрюваного на тимчасово окупованій території України та оголошення його в розшук внаслідок ухилення без поважних причин від явки на виклик слідчих органів або суду.

Вимога про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук особи, яка вчинила злочин, передбачений ст. 110 КК, не поширюється на випадки вирішення питання про застосування спеціального кримінального провадження щодо особи, яка перебуває в районі проведення антитерористичної операції та оголошена в розшук у зв'язку з ухиленням від явки на виклик слідчого або суду.

Достатньою підставою для оголошення розшуку особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ст. 110 КК, є наявність у матеріалах досудового розслідування доказів того, що вона перебуває на тимчасово окупованій території України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого за умови його належного повідомлення. Додатковим підтвердженням перебування особи на тимчасово окупованій території України є вказівка у відкритих джерелах (зокрема, у мережі «Інтернет») конкретного місцезнаходження особи на цій території.

Направлення повідомлення про підозру та повісток підозрюваному, який перебуває на тимчасово окупованій території України, за допомогою месенджера «Viber» на номер телефону, яким користувався підозрюваний, та підтвердження того, що він переглянув ці повідомлення, відповідає положенням КПК та є додатковим заходом до основних способів інформування підозрюваного, передбачених КПК, як-то вручення повідомлення про підозру та повісток захиснику підозрюваного та вжиття заходів до їх вручення самому підозрюваному⁸.

Щодо оголошення у міжнародний розшук. Червоне оповіщення.

---

⁷ Ухвала Вишого антикорупційного суду від 15 лют. 2023 року. Справа № 991/1297/22. Провадження 1-кп/991/81/22 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/109095026>

⁸ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia) (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСП, з 2018 року по серпень 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/2022_11_10_KKS_2018_08_2022.pdf

Відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України. № 613/380/93/228/414/510/2801/5 від 17 серпня 2020 року «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол», уповноважений підрозділ запитує публікацію Генеральним секретаріатом Інтерполу Червоного оповіщення щодо осіб, які розшукуються з метою їх затримання, арешту, обмеження свободи пересування та подальшої видачі (екстрадиції) в Україну.

Публікація Червоного оповіщення запитується за таких умов:

вчинене особою діяння кваліфіковано як злочин відповідно до Кримінального кодексу України;

особу в установленому законодавством порядку оголошено в розшук правоохоронними органами України:

для притягнення до кримінальної відповідальності за злочин, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше двох років;

для виконання вироку, яким особу засуджено до позбавлення волі на термін щонайменше шість місяців, або якщо невідбута особою частина покарання становить не менше шести місяців.

Для запиту публікації Генеральним секретаріатом Інтерполу Червоного оповіщення правоохоронний орган України надсилає уповноваженому підрозділу формуляр для запиту публікації Червоного оповіщення (додаток 1), а також таку інформацію та документи:

стислий і зрозумілий опис злочину, вчиненого особою, яка розшукується, зокрема час, місце, спосіб та інші суттєві обставини вчинення злочину (друкований текст обсягом до однієї тисячі знаків, у тому числі в перекладі на одну з робочих мов Інтерполу), а також інформацію про особисту участь особи у вчиненні злочину, мотиви, з яких його вчинено, та завдану шкоду;

положення статті Кримінального кодексу України, за якою кваліфікується злочин;

відомості про максимально можливе покарання, передбачене статтею Кримінального кодексу України, призначене судом покарання або невідбуту частину покарання відповідно до вироку суду;

місцезнаходження за кордоном особи, яка розшукується, якщо інше не передбачено чинними міжнародними договорами України (за наявності), або дані, які вказують на можливе перебування за кордоном особи, яка

розшукується (підтверджена інформація про виїзд особи, яка розшукується, за межі України або про наявність в особи родинних та інших зв'язків за межами України тощо);

завірену копію витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань;

завірену копію письмового повідомлення про підозру або обвинувального акта (у тому числі в перекладі на одну з робочих мов Інтерполу);

завірену копію постанови про оголошення розшуку особи (постанови про зупинення досудового розслідування);

завірену копію ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (у тому числі в перекладі на одну з робочих мов Інтерполу) на стадії досудового розслідування;

завірені копії ухвали суду про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та ухвали про оголошення розшуку особи (у тому числі в перекладі на одну з робочих мов Інтерполу) на стадії судового розгляду;

завірену копію обвинувального вироку суду, яким особу засуджено до позбавлення волі, з підтвердженням набуття ним законної сили (у тому числі в перекладі на одну з робочих мов Інтерполу), на стадії виконання вироку;

завірену копію документа, що підтверджує громадянство, посвідчує особу чи її спеціальний статус, або заяви-анкети для внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру;

відомості про можливі варіанти транслітерації прізвища, імені, по батькові особи, яка розшукується, та можливі варіанти їх написання іноземними мовами;

копію доручення Держприкордонслужбі щодо розшуку в пунктах пропуску особи, яка розшукується;

фотозображення особи, яка розшукується, із зазначенням можливої дати фотографування;

копію дактилоскопічної карти (за наявності);

ДНК-профіль згідно з додатком 2 до цієї Інструкції (за наявності).

Запит про публікацію Генеральним секретаріатом Інтерполу Червоного оповіщення надсилається уповноваженим підрозділом за умови його погодження із центральним органом України щодо видачі особи (екстрадиції) і повідомлення ним про намір надіслати запит про видачу (екстрадицію) особи, яка розшукується, у разі її арешту, затримання чи встановлення місцезнаходження на території іноземної держави⁹.

---

⁹ Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України.

3. Процесуальні вимоги до клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування та порядок його розгляду слідчим суддею

Зі структури глави 24-1 КПК України убачається, що законодавець у окремих нормах визначає вимоги до змісту клопотання слідчого, прокурора про здійснення СДР, порядку його розгляду слідчим суддею, механізму ухвалення відповідного рішення.

Зміст клопотання про здійснення СДР визначений у ч. 2 ст. 297-2 КПК України.

У ст. 297-4 КПК України визначено випадки, за яких слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення СДР.

Підставами для відмови у здійсненні СДР є не доведення факту набуття особою статусу підозрюваного, переховування від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, умисний і активний характер дій підозрюваного щодо переховування та мету – ухилення від кримінальної відповідальності та /або оголошення у міжнародний розшук, прийняття рішення уповноваженим органом про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Що стосується достатності доказів для підозри, то закон зобов'язує слідчого суддю *врахувати* ці обставини.

Результати вивчення судової практики показали, що слідчі судді у одних випадках вдаються до оцінки доказів щодо обґрунтованості підозри, а у інших обмежуються перевіркою дотримання формальних вимог щодо повідомлення про підозру (складання, вимоги до змісту, вручення) зазначаючи, що слідчий суддя не має повноважень щодо оцінки доказів під час розгляду клопотання, адже така діяльність, серед іншого, передбачає надання переваги одним доказам перед іншими шляхом їх оцінки та аналізу в сукупності.

Питання щодо доведеності вини особи та правильності кваліфікації її дій у відповідності до закону про кримінальну відповідальність підлягають дослідженню під час розгляду кримінального провадження по суті.

Доведення інших обставин і даних, що зазначені у ч. 2 ст. 297-2 КПК України як вимоги до змісту клопотання не згадується як умова задоволення клопотання. Отже, до стислого викладу обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання, зазначення правової

кваліфікації кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Закону України про кримінальну відповідальність та зазначення переліку свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання не висуваються додаткові вимоги щодо доведення та/або обґрунтування.

Нормативні вимоги до змісту клопотання про здійснення СДР можна класифікувати на обов'язкові та такі, що залежать від обставин кримінального провадження. Обов'язковим є доведення слідчим, прокурором: набуття особою статусу підозрюваного; умисного і активного характеру дій підозрюваного щодо переховування; мети – ухилення від кримінальної відповідальності; відомості про те, що підозрюваний виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором; оголошення у міжнародний розшук. Для випадку прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся зміст клопотання залишається тим самим за винятком вимог доведення, що підозрюваний виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або відомості про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук, а також викладу обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Натомість визначається вимога надати матеріали, що підтверджують прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та факт обміну.

Слідчий суддя також зобов'язаний врахувати достатність доказів для підозри. Короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Закону України про кримінальну відповідальність; перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду, зазначаються у клопотанні із урахуванням обставин кримінального провадження.

Вивчення змісту клопотань про здійснення СДР дозволило виявити типові недоліки, які вплинули на результат розгляду слідчим суддею таких клопотань. Ці недоліки різноманітні і для системного уявлення їх було класифіковано у наступні групи:

1) пов'язані із повідомленням про підозру, підтвердження належного порядку викликів (неналежне підтвердження дій щодо дотримання процедури

відправлення повідомлень, відсутність інших дій, що свідчать про ініціативність і активність щодо надіслання та/або вручення повідомлення);

2) щодо здійснення розшуку, встановлення місцезнаходження (не зазначення слідчим прокурором даних, що підтверджують факт перебування особи за межами України, на ТОТ (у тому числі посилання на інформацію (розшукова справа, лист, рапорт) оперативних підрозділів із формулюванням про вірогідне перебування особи у певному місці) у той час як підтвердження перебування особи за межами країни або на ТОТ потребує зазначення процесуальних джерел, передбачених ст. 84 КПК України з яких отримано такі дані); не підтвердження оголошення підозрюваного у міжнародний розшук;

3) переховування підозрюваного з метою ухилення від кримінальної відповідальності (обґрунтування переховування оголошенням у розшук, відсутність даних про процесуальні дії щодо з'ясування факту переховування особи, виклики особи після повідомлення про підозру);

5) інші (не відповідність інформації про розшук фактичним обставинам провадження, подання клопотання з порушенням правил підсудності).

Ці недоліки зумовлені різними причинами об'єктивного і суб'єктивного характеру від неналежного виконання службових обов'язків – до неможливості буквально виконати законодавчі приписи.

Зважаючи на те, що повторне звернення слідчого, прокурора про здійснення СДР в одному кримінальному провадженні не допускається (крім випадків, передбачених КПК України), важливе значення має дотримання вимог до форми і змісту таких клопотань¹⁰.

За наслідками розгляду клопотання про здійснення СДР слідчий суддя може ухвалити одне з таких рішень: задовольнити клопотання, відмовити у задоволенні клопотання, повернути клопотання слідчому, прокурору.

Відповідно до ч.2 ст.297-3 КПК України, підставою повернення клопотання про здійснення СДР є невідповідність вимогам ст.297-2 КПК України.

Проте згадана норма не визначає порядок дій слідчого судді у випадку, якщо клопотання відповідає вимогам ст.297-2 КПК України, але подане для розгляду суб'єкту, який не має повноважень його розглядати (наприклад, звернення з клопотанням про проведення СДР до ВАС у випадках, коли кримінальне провадження зареєстроване до початку роботи ВАС і досудове розслідування здійснюється іншими, ніж НАБУ, органами досудового

---

¹⁰ Шумейко Д. О. Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування та порядок його розгляду. Юридичний бюлетень. 2019. № 11. С. 304–312.

розслідування). У таких випадках доречно звернення до ч.6 ст. 9 КПК України, де зазначено, що у випадках, коли положення КПК України не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, зокрема, диспозитивності, тому слідчий суддя, який не має повноважень розглядати клопотання, має ухвалити рішення про повернення клопотання суб'єкту, який його подав, що не позбавляє останнього звернутись з цим клопотанням до іншого суду з дотриманням правил підсудності. Як це викладено в ухвалі слідчого судді ВАС¹¹.

Посібник для суддів «Слідчий суддя: актуальні питання діяльності» містить наступні рекомендації щодо особливостей розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування та питань на які має звернути увагу слідчий суддя¹².

Із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді звертається прокурор або слідчий за погодженням з прокурором. Таке клопотання має містити: 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини; 4) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання; 5) у справах щодо військовополонених (абз. 2 ч. 2 ст. 297-1 КПК України) – матеріали, що підтверджують прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та факт обміну; в інших справах цієї категорії (абз. 1 ч. 2 ст. 297-1 КПК України) – відомості про те, що підозрюваний виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою - агресором, та/або відомості про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук; виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

Разом з цим, хоча це й прямо не вказано в положеннях Глави 24-1 КПК України, слідчий суддя повинен перевірити, що суб'єкт кримінального правопорушення щодо якого ставиться питання про здійснення провадження in

---

¹¹ Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 23 вересня 2019 року. Справа № 4910/92/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84449075>

¹² Цитування з посиланнями в авторській редакції Посібника.

absentia, відповідає ознакам та критеріям, наведеним законодавцем у ст. 297-1 КПК України:

особа досягла повноліття;

та/або є службовою особою у випадку зловживання своїм службовим становищем при вчиненні злочину, передбаченого чч. 2-5 ст. 191 КК України;

та/або є особою щодо якої уповноваженим органом прийнято рішення про передачу для обміну як військовополоненого, за умови, що такий обмін відбувся, та при цьому має процесуальний статус підозрюваного (абз. 2 ч. 2 ст. 297-1 КПК України).

Так само слід звернути увагу на перелік злочинів, наведених в абз.1 ч. 2 ст. 297-1 КПК України, в яких допускається здійснення спеціального досудового розслідування: ст.ст.109, 110, 110-2, 111, 111-1, 111-2, 112, 113, 114, 114-1, 114-2, 115, 116, 118, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 127, ч.ч. 2 і 3 ст. 146, ст. 146-1, 147, ч.ч. 2-5 ст. 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), ст. ст. 209, 255-258-6, 348, 364, 364-1, 365, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370, 379, 400, 408, 436, 436-1, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447 КК України.

Здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків наявної сукупності злочинів, коли ці злочини розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, перерахованими вище, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування¹³.

Нормативно-правова регламентація Глави 24-1 КПК України також визначає умови, за яких може бути проведено спеціальне досудове розслідування.

По-перше, має бути доведена обґрунтованість підозри у вчиненні кримінального правопорушення доказами, зазначеними у клопотанні. Також така доведеність може бути посилена допитом свідків, про яких зазначено у клопотанні слідчого, прокурора. Окрім доказів сторони обвинувачення, за змістом ч. 3 ст. 297-3 КПК України, під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням сторони захисту або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Із зазначеною умовою пов'язана вимога щодо набуття особою статусу підозрюваного у кримінальному провадженні.

---

¹³ Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 03 липня 2023 року (справа №991/5589/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112176851>

При вирішенні цього питання слід виходити зі змісту ч. 1 ст. 42 КПК України, за якою підозрюваним є: а) особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, б) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або в) особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй унаслідок не встановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК Україна для вручення повідомлень.

Третій варіант визнання особи підозрюваним є найбільш поширеним при розслідуванні проваджень *in absentia*. За такого варіанту для набуття особою статусу підозрюваного необхідно встановлення трьох фактів у сукупності:

- складення повідомлення про підозру щодо особи;
- невручення повідомлення про підозру внаслідок не встановлення місцезнаходження особи, відносно якої його складено;
- вжиття заходів для вручення зазначеного повідомлення у спосіб, передбачений кримінальним процесуальним законом.

При цьому дотримання процедури вручення повідомлення про підозру полягає не у фактичному врученні такого повідомлення у виді процесуального документа, а у вжитті органами досудового розслідування всіх можливих заходів щодо забезпечення можливості особи бути проінформованою про складання відносно неї підозри та про суть такої підозри, а тому доречним видається аналіз слідчим суддею під час розгляду клопотання питання доведеності набуття статусу підозрюваного¹⁴.

По-друге, має бути доведено факт того, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, або, доведено факт переховування підозрюваного на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або оголошення його у міжнародний розшук¹⁵.

Доречним вважаємо навести рішення ЄСПЛ у справі «Дембуков проти Болгарії», в якому констатовано, що хоча на особу, обвинувачену у вчиненні кримінального правопорушення, не можна покладати тягар доведення того, що вона не прагнула ухилитися від правосуддя або що її відсутність була зумовлена форс-мажорними обставинами, в той же час, національні органи влади можуть оцінити, чи навів обвинувачений поважну причину своєї

---

¹⁴ Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 03 травня 2023 року (справа №991/3614/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110710259>

¹⁵ Глумачення даної нормативної умови дозволяє зробити висновок щодо самостійності і достатності будь-якої умови – «переховування» чи «оголошення у міжнародний розшук» для визнання доцільності спеціального досудового розслідування – прим.авт.

відсутності, чи було в матеріалах справи щось, що виправдовувало б висновок про те, що він був відсутній з причин, які не залежать від нього¹⁶.

Також про те, що особа переховується свідомо, може бути вказівка у відкритих джерелах (репортажі особи в ЗМІ, її публікації соціальних мережах, тощо) щодо конкретного місцезнаходження особи на території, яка не підконтрольна Україні та щодо ставлення цієї особи до обвинувачення, що їй інкримінується¹⁷.

Щодо особи, відносно якої здійснено обмін як військовополоненого, встановленню підлягає факт прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та фактичне здійснення такого обміну. Найбільш спірним питанням в аспекті висвітлення третьої умови є розуміння змісту термінологічного звороту «оголошення у міжнародний розшук».

По-третє, має бути дотримано порядок вручення повісток про виклик підозрюваного, визначений положеннями ч. 8 ст. 135 КПК та ст. 297-5 КПК України щодо їх надіслання за останнім відомим місцем його проживання чи перебування, обов'язкової публікації в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора.

З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Слушною є сучасна практика сповіщення підозрюваного щодо здійснення відносно нього кримінального переслідування. Це можуть бути SMS повідомлення, використання месенджерів, як то WhatsApp, Viber, Telegram, електронної пошти. Такі шляхи направлення інформації, можуть бути вжиті як додаткові заходи, які доповнюватимуть ті, що передбачені ч. 8 ст. 135, ст. 297-5 КПК України¹⁸.

На думку авторського колективу, застосування офіційних та додаткових заходів повідомлення особі про здійснюване відносно неї досудове розслідування, дозволяє стверджувати, що особа вважається обізнаною про

---

¹⁶ Рішення ЄСПЛ у справі «Дембуков проти Болгарії» (Demebukov v. Bulgaria). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-85244>

¹⁷ Transcript of the MH17 judgment hearing (17.11.2022). District Court of The Hague. URL: <https://www.courtmh17.com/en/insights/news/2022/transcript-of-the-mh17-judgment-hearing/>

¹⁸ Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.11.2021 (справа №326/1385/18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101100299>

Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.10.2023 (справа №759/9489/17) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114086683>

кримінальне провадження, й відтак спростувати імовірні аргументи щодо неналежного повідомлення, внаслідок перебування її на території, де відсутній поштовий зв'язок з Україною (тимчасово окупованій території, території держави агресора).

Повторне звернення з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді (у випадку коли в задоволенні клопотання було відмовлено) в одному кримінальному провадженні не допускається, крім випадків виявлення нових обставин, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук, та/або уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся (абз. 3 ч. 3 ст. 297-4 КПК України). До того ж можливість повторного розгляду клопотання повинне бути мотивована в ухвалі слідчого судді¹⁹.

4. Вручення процесуальних документів під час здійснення спеціального досудового розслідування

Після постановлення ухвали про здійснення СДР КПК України передбачає особливий порядок вручення повістки про виклик підозрюваного, що полягає у її надсиланні за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого

---

¹⁹ Слідчий суддя: актуальні питання діяльності: науково-практичний посіб. / кол. авторів; за заг. ред. О.С. Короткової, І.С. Шаповалової. Київ, 2024. С. 111–115.

публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора.

З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику.

Таким чином, при здійсненні СДР, а отже за відсутності підозрюваного і необізнаності органу досудового розслідування про його місцезнаходження КПК України регламентує порядок дій уповноважених суб'єктів щодо вжиття заходів для забезпечення інформованості підозрюваного про процесуальні дії і рішення. Для вручення повісток про виклик передбачено необхідність низки заходів: надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора.

Звертає увагу те, що законодавець вживає термін «вручення», а не повідомлення. Тобто, беручи до уваги неможливість безпосереднього передавання (вручення) процесуальних документів підозрюваному, визнає виконання обов'язкових дій уповноваженими суб'єктами фактичним врученням процесуальних документів, без безпосереднього спілкування з адресатом таких повідомлень.

Як було зазначено, проблема повідомлень, інформування підозрюваного, обвинуваченого у провадженні *in absentia* є однією з найбільш складних. Незважаючи на сталу практику та незмінні правові позиції вищих судових інстанцій, потрібно зважати на те, що практика ЄСПЛ щодо проваджень *in absentia* визначає підвищені вимоги до діяльності уповноважених органів у таких провадженнях.

Комітет ООН з прав людини у повідомленні Салих проти Узбекистану (CCPR/C/95/D/1382/2005) зазначає, що повинна бути розумна межа для зусиль щодо встановлення контакту з обвинуваченим, на які очікується від компетентних органів.

З огляду на практику ЄСПЛ та інших міжнародних органів, можна зазначити, що ці обставини оцінюються у кожному випадку із урахуванням конкретної ситуації, наявності у компетентного органу інформації та її обсягу від заявника та країни-відповідача (учасника), нормативного регулювання способу повідомлення, реальних заходів, що вживалися для такого

повідомлення та їх результативності, поведінки заявника враховуючи його добросовісність, об'єктивну можливість/неможливість отримати повідомлення. У сукупності ці обставини дають можливість визначити згадану «розумну межу для зусиль щодо встановлення контакту з обвинуваченим»²⁰.

У цьому питанні потрібно виходити з формальної оцінки дій щодо виконання вимог ст. 297-5 КПК України та обставин провадження зокрема щодо активності сторони обвинувачення у вжитті заходів для вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР, дій, що свідчать про намагання уповноважених органів з'ясувати або підтвердити місцезнаходження підозрюваного, пошук способу його повідомлення із урахуванням інформації, що міститься в матеріалах кримінального провадження та інших джерелах.

Зважаючи на специфіку процесуальної ситуації, притаманної більшості випадків СКП, коли особа ухиляється від повідомлень у кримінальному провадженні з міркувань подальшого твердження про те, що їй не було відомо про таке провадження, а отже, було допущено порушення статті 6 ЄКПЛ, доказуванню обізнаності особи потрібно приділяти особливу увагу.

5. Діяльність захисника у спеціальному кримінальному провадженні

Проблема дотримання прав підозрюваного, обвинуваченого у спеціальному кримінальному провадженні (СКП) зазвичай актуалізується у площині дотримання та забезпечення права на захист і доступ до правосуддя, що кореспондується з положеннями статті 6 ЄКПЛ, до яких звертаються у провадженні *in absentia*, а саме: право бути присутнім під час розгляду справи, право на вироблення лінії захисту, право бути вислуханим, право оскаржити заочне рішення.

Відповідно до ст. 6 ЄКПЛ основоположним засобом процесуального захисту є право особи захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права передбачає, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому обвинувачення на низку гарантій на основі

---

²⁰ Таран О.В., Шумейко Д.О. Деякі проблеми спеціального кримінального провадження (*in absentia*) в Україні. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. № 2. 2024. С. 168–177.

повної рівності їй, зокрема, бути засудженим у його присутності та захищати себе особисто або за допомогою обраного ним захисника. Ці фундаментальні положення, як було зазначено, відтворені в законодавстві України.

У ст. 20 КПК України розкрито зміст забезпечення права на захист як загальної засади кримінального провадження, передбачено право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; право збирати і подавати докази; брати особисту участь у кримінальному провадженні; користуватись правовою допомогою захисника; реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Для СКП поширеним є здійснення захисту за призначенням. КПК України передбачає обов'язкову участь захисника у таких провадженнях, а зважаючи на те, що підозрюваний, обвинувачений ухиляється від участі у провадженні, сторона обвинувачення, суд вживають заходів для забезпечення права на захист для таких осіб. Слід зазначити, що ухилення від участі у процесі не завжди є повним його ігноруванням, у деяких випадках, підозрюваний, обвинувачений самостійно обирають захисника, проте особисто не беруть участь у процесі.

Характерною є ситуація, коли захисник і підозрюваний, обвинувачений можуть не контактувати протягом усього провадження. Щодо узгодження лінії захисту, то очевидно, що захисник, як фахівець у відповідній галузі, достатньо обізнаний та може визначити напрям захисту найбільш вигідний для підзахисного. Тактична доцільність надання ініціативи захиснику у виборі засобів захисту, порядку і способів їх застосування – очевидна, проте нерідко тільки підзахисний може повідомити про відомі йому факти і обставини, що можуть суттєво вплинути на процес.

У СКП підозрюваний, обвинувачений зазвичай намагаються не контактувати із призначеним захисником та не обирати захисника самостійно або за своєю ініціативою, оскільки таким чином визнають, що обізнані про кримінальне провадження, що матиме відповідні процесуальні наслідки. Поширеною тактикою підозрюваних, обвинувачених є ухилення від будь-яких дій, що можуть свідчити про те, що їм відомо про кримінальне провадження. Така позиція буде використана або під час оскарження вироку, або у скарзі до ЄСПЛ, який, як відомо, дотримується позиції, що процедура *in absentia* не є порушенням Конвенції за умови належного повідомлення особи.

Отже, забезпечення права на захист у СКП потребує ширшого підходу, оскільки тут існують специфічні умови, що не притаманні кримінальному провадженню у загальному порядку, при цьому це не означає, що у СКП не

мають місця «загальні» порушення права на захист, як наприклад, несвоєчасне залучення захисника, недопущення захисника до участі у слідчих (розшукових) діях, порушення під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження тощо.

У СКП типовими є декілька процесуальних ситуацій: 1) обвинувачений сам обрав захисника, що свідчить про те, що позиція обвинуваченого відома захиснику; 2) захисника було призначено і він має зв'язок з обвинуваченим; 3) захисника було призначено і він не має зв'язку з обвинуваченим. У двох перших випадках проблемним є питання обсягу прав обвинуваченого, які можуть бути реалізовані через захисника, а у третьому, крім цього, існує проблема визначення загальної лінії захисту і її узгодженості з інтересами обвинуваченого.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 47 КПК захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені цим Кодексом та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено професійні обов'язки адвоката:

1. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний:
  - 1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики;
  - 2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги;
  - 3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів;
  - 4) підвищувати свій професійний рівень;
  - 5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування;
  - 6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги.
2. Адвокату забороняється:
  - 1) використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта;
  - 2) без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;
  - 3) займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта;

4) відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом²¹.

Вивчення процесуальних документів (скарги, заяви, клопотання, ухвали, вироки) у СКП, показало, що захисник переважно обґрунтовує:

безпідставність здійснення СКП (необізнаність підзахисного про кримінальне провадження),

вина підзахисного не доведена (адже мотив і умисел на учинення злочину неможливо встановити, зважаючи на те, що вони є суб'єктивними ознаками, а підзахисний жодного разу не був допитаний у кримінальному провадженні),

недопустимість та неналежність доказів сторони обвинувачення (зазвичай шляхом вказівки на процесуальні порушення).

КПК України передбачає, що захисник після його залучення має право відмовитися від виконання своїх обов'язків лише у випадках: 1) якщо є обставини, які згідно з КПК виключають його участь у кримінальному провадженні; 2) незгоди з підозрюваним, обвинуваченим щодо вибраного ним способу захисту, за винятком випадків обов'язкової участі захисника; 3) умисного невиконання підозрюваним, обвинуваченим умов укладеного з захисником договору, що виявляється, зокрема, у систематичному недодержанні законних порад захисника, порушенні вимог КПК тощо; 4) якщо він свою відмову мотивує відсутністю належної кваліфікації для надання правової допомоги у конкретному провадженні, що є особливо складним.

Тобто у випадку здійснення СКП у захисника фактично відсутні підстави для відмови від виконання своїх обов'язків, крім тих, що зазначені у п. 4. Практиці відомі аргументи відмови участі захисника у ССП через завантаженість та відсутність можливості спілкуватись з підзахисним²², а також посилення на недостатність кваліфікації, які у наведеному прикладі межують із зловживанням процесуальними правами, що також неможливо підтвердити або спростувати, адже поняття належної кваліфікації для надання правової допомоги можна розглядати як з позицій загальної професійної кваліфікації (як можливість здійснювати адвокатську практику), так і у окремому напрямі практики (спеціалізація).

Актуальним є питання ефективності захисту. Оціночний характер такого формулювання є предметом дискусій у фаховому середовищі, проте до нього часто звертаються на практиці.

---

²¹ Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27 ст.282.

²² Ухвала Оболонського районного суду м. Києва від 25 жовтня 2017 року. 1-кп/756/553/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69774079>

Так, суд ухвалюючи рішення про заміну адвоката у ССП зазначає, що судовому засіданні захисник проявив крайню непрофесійність та відсутність достатньої кваліфікації для надання правової допомоги в кримінальному провадженні, що є особливо складним. Зокрема, участь захисника в дослідженні доказів в судовому засіданні фактично звелася до заявлення клопотань про оголошення перерв з метою виклику до суду поліції задля оцінки дій складу суду, надання часу для обідньої перерви в судовому засіданні, що розпочалося після 14 год., клопотання про усунення від участі у справі одного із прокурорів з метою кількісного урівнення сторони захисту та обвинувачення²³.

У Постанові ВС від 13 червня 2019 року зазначено, що як убачається з матеріалів провадження, на виконання вимог закону щодо обов'язкової участі захисника у спеціальному судовому провадженні, органом досудового розслідування ОСОБА_1 було призначено захисника.

Разом із тим, зі звукозапису судових засідань убачається, що захисник лише формально був присутній в судових засіданнях. Він не заявляв жодних заяв чи клопотань направлених на захист ОСОБА_1, погоджувався зі всіма клопотаннями сторони обвинувачення, у зв'язку з чим судовий розгляд був неповним, однобічним та упередженим, що призвело до порушення принципу змагальності.

Незважаючи на неналежне повідомлення підзахисного про дату та час судових засідань, захисник не заперечував проти здійснення спеціального судового провадження.

Крім того, в судових дебатах захисник зазначив, що йому важко висловити свою думку з приводу винуватості чи невинуватості ОСОБА_1, оскільки останнього немає в засіданні. Також просив, що якщо суд в нарадчій кімнаті дійде висновку про винуватість ОСОБА_1 у вчиненні інкримінованих злочинів, призначити покарання із застосуванням ст. 75 КК України.

Також, захисник не зустрічався із ОСОБА_1 протягом досудового слідства та судового розгляду справи, не узгоджував з ним лінію захисту від обвинувачення, не вживав жодних заходів, направлених на захист обвинуваченого, не заявляв жодного клопотання під час досудового та судового слідства, фактично не здійснював захист від обвинувачення за вчинення, в тому числі і особливо тяжкого злочину.

---

²³ Ухвала Оболонського районного суду м. Києва від 25 жовтня 2017 року. 1-кп/756/553/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69774079>

Наведене є істотним порушенням кримінального процесуального закону, порушенням права на захист, що перешкодило суду ухвалити законне і обґрунтоване судове рішення²⁴.

Відповідно до позиції ВС, пасивна участь захисника у кримінальному провадженні за процедурою «in absentia» є істотним порушенням кримінального процесуального закону, порушенням права на захист, що перешкоджає суду ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення. Пасивною участю захисника, зокрема, може вважатися незаявлення ним жодних заяв чи клопотань, спрямованих на захист обвинуваченого, згода з усіма клопотаннями сторони обвинувачення, відсутність інформації про зустрічі з обвинуваченим, неузгодження з ним лінії захисту від обвинувачення²⁵.

Отже, судова практика формує певні критерії оцінки ефективності захисту, що має сприяти підвищенню якості роботи захисників. Для ССП особливістю також є те, що обвинувачений не контактує із захисником, а отже і не виявляє ініціативи у зверненнях до відповідних дисциплінарних органів щодо оцінки ефективності захисту, тому серед цих критеріїв відсутня важлива складова – позиція самого підзахисного.

Європейський суд сформулював правову позицію щодо цього питання у декількох рішеннях. Так, у справі «Вожигов проти російської федерації» Європейський Суд повторює, що підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції наділяє обвинуваченого правом на захист «за допомогою обраного на власний розсуд захисника». Незважаючи на важливість довірчих відносин між захисником і його клієнтом, право на вибір захисника не може вважатися абсолютним. Воно обов'язково піддається деяким обмеженням, коли мова йде про безкоштовну юридичну допомогу. Призначаючи адвоката, національні суди, звичайно, повинні враховувати побажання підсудного. Однак вони можуть і не враховувати ці побажання, якщо є істотні і достатні підстави вважати, що це необхідно в інтересах правосуддя (див. Рішення у справі

---

²⁴ Постанова Верховного Суду. Касаційний кримінальний суд. 13 червня 2019 року. № 607/9498/16-к. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/82492181?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_campaign=Verdictum_text&utm_content=j108&_ga=2.36844841.809770766.1576135850-661439459.1559028397

²⁵ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia) (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСП, з 2018 року по серпень 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/2022_11_10_KKS_2018_08_2022.pdf

«Круасан проти Німеччини» (Croissant v. Germany) від 25 вересня 1992 р Series A, N 237-B, §29)²⁶.

Здійснення захисту за призначенням не є порушенням права на захист. У оцінці ефективності захисту потрібно орієнтуватись не тільки на процесуальну активність захисника, а й враховувати інші критерії, зокрема своєчасність, кваліфікованість, послідовність позиції, а головне – відповідність дій захисника призначенню захисту: з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого – тобто інтересам підзахисного.

У спеціальному судовому провадженні, якщо підозрюваний, обвинувачений не контактує із призначеним захисником на суд покладається не тільки обов'язок щодо забезпечення права на захист, а й оцінка ефективності захисту²⁷.

---

²⁶ Вожигов (Vozhigov) против российской федерации. Скарга N 5953/02. Постанова Суду. Страсбург, 26 квіт. 2007 року.

²⁷ Шумейко Д. О. Участь захисника у спеціальному судовому провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 438–442. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/115.pdf

Список джерел

1. Abusive recourse to the Interpol system: the need for more stringent legal safeguards: Resolution № 2161 (2017). URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23714&lang=en> Резолюція ПАРС щодо Інтерполу. URL: <http://ariev.info/?p=3796>
2. Case of Romeo Castaño v. Belgium. Application no. 8351/17. Strasbourg 9 July 2019. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-194618%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-194618%22]})
3. Judgment in the Case of Boldea v. Romania. Judgment. 15.02.2007. § 30 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-79496>
4. Judgment in the Case of Hadjianastassiou v. Greece. Judgment. 16.12.1992 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57779>
5. Judgment in the Case of Papon v. France. 15.11.2006 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-24071>
6. Judgment in the Case of Ruiz Torija v. Spain 09.12.1994. § 29 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57909>
7. Judgment in the Case of Van de Hurk v. The Netherlands. 19.04.1994. § 61 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-57878>
8. Wetboek van Strafvordering. URL: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1808121230
9. Wildhaber L. Rethinking the European Court of Human Rights. *The European Court of Human Rights between Law and Politics*. Ed. by J. Christoffersen, M.R. Madsen. Oxford University Press, 2011. P. 213.
10. CASE OF A. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM. Application no. 3455/05. 19 February 2009 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91403>
11. CASE OF AVOTIŅŠ v. LATVIA. Application no. 17502/07. Strasbourg 23 May 2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163114>.
12. CASE OF BLEČIĆ v. CROATIA. Application no. 59532/00. 8 March 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72688>
13. CASE OF CALVELLI AND CIGLIO v. ITALY. Application no. 32967/96. 17 January 2002. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329>
14. CASE OF DE SOUZA RIBEIRO v. FRANCE. Application no. 22689/07. 13 December 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115498>

15. CASE OF ELIAZER v. THE NETHERLANDS. Application no. 38055/97. 16 October 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59720>
16. CASE OF G.I.E.M. S.R.L. AND OTHERS v. ITALY. Application nos. 1828/06 and 2 others – see appended list. 28 June 2018. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184525>
17. CASE OF GESTUR JÓNSSON AND RAGNAR HALLDÓR HALL v. ICELAND. Application nos. 68273/14 and 68271/14. Strasbourg 22 December 2020. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207115>
18. CASE OF IDALOV v. RUSSIA. Application no. 5826/03. 22 May 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110986>
19. CASE OF ILAȘCU AND OTHERS v. MOLDOVA AND RUSSIA. Application no. 48787/99. 8 July 2004. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61886>
20. CASE OF ILNSEHER v. GERMANY. Application nos. 10211/12 and 27505/14. 4 December 2018. 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187540>
21. CASE OF KONONOV v. LATVIA. Application no. 36376/04. 17 May 2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72688>
22. CASE OF KROMBACH v. FRANCE. Application no. 29731/96. 13 February 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211>
23. CASE OF LAVRECHOV v. THE CZECH REPUBLIC. Application no. 57404/08. 20 June 2013. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120969>
24. CASE OF MARGUŠ v. CROATIA. Application no. 4455/10. Strasbourg 27 May 2014. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144276>
25. CASE OF MEDENICA v. SWITZERLAND. Application no. 20491/92. 14 June 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59720>
26. CASE OF MERABISHVILI v. GEORGIA. Application no. 72508/13. 28 November 2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178753>
27. CASE OF MIHALACHE v. ROMANIA. Application no. 54012/10. 8 July 2019. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523>
28. CASE OF NADA v. SWITZERLAND. Application no. 36376/04. 12 September 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113118>
29. CASE OF PERİNÇEK v. SWITZERLAND. Application no. 27510/08. 15 October 2015. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158235>
30. CASE OF ROMEO CASTAÑO v. BELGIUM. Application no. 8351/17. 9 July 2019. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194618>
31. CASE OF RTBF v. BELGIUM. Application no. 50084/06. 29 March 2011. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104265>

32. CASE OF SAADI v. ITALY. Application no. 37201/06. Strasbourg 28 February 2008. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85276>
33. CASE OF SCOPPOLA v. ITALY (No. 2). Application no. 10249/03. 17 September 2009. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94135>
34. Case of Sejdic v. Italy. Application no. 56581/00. Strasbourg 1 March 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72629/>
35. CASE OF TAXQUET v. BELGIUM. Application no. 926/05. 16 November 2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101739>
36. Case of Van Geyselhem v. Belgium. Application no. 26103/95. Strasbourg 21 January 1999. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58908/>
37. АБВ. Збройний конфлікт в термінах/ Дуцик Д., Черниш В., Вороніна В., Рюче Н., Мороз І., Паперняк О., Калупаха І. ; Київ: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, 2019. – 90 с.
38. Вирок Димитровського міського суду Донецької області від 16 вересня 2019 року. Справа № 242/5437/17. Провадження № 1-кп/226/20/2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84307011>
39. Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 30 вересня 2019 року. Справа № 308/6773/16-к. Провадження № 1-кп/303/134/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84602162>
40. Вирок Оболонського районного суду м. Києва від 24 січня 2019 року. Справа № 756/4855/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79393240>
41. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf
42. Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ: лист від 3 жовтня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12>
43. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані: інформаційна довідка. Моніторингова місія Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні. URL: http://www.un.org.ua/images/documents/4698/Accountability%20for%20Killings%20and%20Violent%20Deaths%20During%20the%20Maidan%20Protest_3.pdf
44. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Перший протокол та протоколи No 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : ратифікована Законом України від 17 лип. 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

45. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків: міжнародний договір. Ратифікована із заявами і застереженнями Законом № 172-IV від 26 вересня 2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341/conv

46. Маленко О. В. Інститут заочного провадження в кримінальному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. Академія адвокатури. Київ, 2019. 23 с.

47. Нагорнюк-Данилюк О.О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. К., 2016. 239 с.

48. Песцов Р. Г. Заочне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь. 2012. 191 с.

49. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження.: дис. ... доктора юрид. наук.: 12.00.09. Дніпровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2019. 488 с.

50. Таран О. В., Шумейко Д. О. Деякі проблеми спеціального кримінального провадження (in absentia) в Україні. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. № 2. 2024. С. 168–177. DOI:10.33766/2786-9156.106.2.168-177

51. Шумейко Д. О. Правове регулювання та правозастосовна практика здійснення спеціального кримінального провадження у окремих зарубіжних країнах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1 (16). Том 4. С. 311–317.

52. Шумейко Д. О. Судові рішення у спеціальному кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2 (23). Том 3. С. 309–312.

53. Шумейко Д. О. Проблеми доказування переховування підозрюваного з метою ухилення від кримінальної відповідальності як підстави для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 88–93.

54. Шумейко Д. О. Клопотання слідчого, прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування та порядок його розгляду. *Юридичний бюлетень*. 2019. Випуск 11. Ч. 2. С. 304–312.

55. Шумейко Д. О. Окремі проблеми міжнародного співробітництва під час здійснення спеціального кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 6. С. 327–333.

56. Шумейко Д. О. Проблеми здійснення міжнародного розшуку у спеціальному кримінальному провадженні. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Випуск 6. Спецвипуск. Том 1. С. 174–180.

57. Шумейко Д. О. Забезпечення прав та свобод людини під час спеціального кримінального провадження. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 2. С. 117–122.

58. Шумейко Д. О. Підготовче судове провадження у спеціальному кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 607–611. URL: <http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/1-1.pdf>

59. Шумейко Д. О. Участь захисника у спеціальному судовому провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 438–442. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/115.pdf

Навчальне видання

ТАРАН Олена Вікторівна,
ШУМЕЙКО Дмитро Олександрович,
ГРИНЬКІВ Олександра Олексіївна,
ДОБРОСКОК Андрій Юрійович

СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ
(IN ABSENTIA)

Методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка О. В. Таран, А. А. Вознюк

Підп. до друку 08.01.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 2,56. Наклад 15 прим.

Віддруковано в друкарні ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017